

Ю.Ю. Ляшко

НОВЕ ВЕЛИКЕ ПОСЕЛЕННЯ СКІФСЬКОГО ЧАСУ В ОКОЛИЦЯХ МОТРОНИНСЬКОГО ГОРОДИЩА

Статтю присвячено відкриттю раніше невідомого поселення скіфського часу в околицях Мотронинського городища.

Ключові слова: скіфська доба, басейн р. Тясмин, поселення.

У 2004 р. на території Кам'янського району Черкаської обл., між населеними пунктами Жаботин, Михайлівка і Грушківка, було виявлено одне з найбільших (орієнтовна площа біля 100 га) поселення скіфського часу в окрузі відомого Мотронинського городища. Відстань до городища по прямій, становить біля 6—7 км.

Пам'ятка розташована на рівнинному плато, що трохи понижується в північно-західному напрямку, і з трьох сторін оточене глибокими ярами і балками. У південно-західній частині одного із ярів, функціонує джерело, яке існувало мабуть і в давні часи, що можливо і стало вихідною причиною утворення поселення. Поселення досліджувалась шляхом візуальної розвідки та збором підйомного матеріалу, впродовж 2005—2010 рр. У 2012 р. пам'ятку оглянула С.С. Бессонова.

Площа розповсюдження підйомного матеріалу і зібрані артефакти свідчать про неординарність знайденої пам'ятки. На поселенні по скупченню матеріалу виявлено близько 20 великих споруд. Підйомний матеріал характерний для скіфського періоду (VII—III ст. до н. е.) і представлений керамікою та металевими виробами. (Матеріали зберігаються в фондах історичного музею Кам'янського державного історико-культурного заповідника). Крім того, в одному із скупчень матеріалу (обмазка житла, кераміка, кістки тварин) знайдено ольвійську монету дельфінчик V—IV ст. до н. е. (рис. 1) [Каришковський, 1988, с. 36]. Це перша відома зафіксована знахідка ан-

© Ю.Ю. ЛЯШКО, 2017

тичної монети класичного періоду на території Притясминського регіону [Ляшко, 2009, с. 8]. Незважаючи на те, що в останній час з'явилося багато інформації про знахідки античних монет в нашому регіоні. Проте всі вони не підтвердженні науковими фіксаціями [Шостопа, 2007, с. 6—7].

За аналізом матеріалу найбільше скупчення знахідок VII—VI ст. до н. е. виявлено в центральній і північній частинах селища, матеріал V—III ст. до н. е. фіксується у центральній і південній частинах. На центральній ділянці прослідковно три ряди споруд, які тягнуться однією лінією з заходу на схід. Крім того, в різних частинах поселення виявлені інші споруди, які розташовані хаотично. На північно-східній, протилежній стороні одного із ярів, також виявлено ідентичний матеріал VI—V ст. до н. е., проте зараз важко сказати, чи це становить єдиний об'єкт, чи окреме поселення, яке існувало в той проміжок часу.

Підйомний матеріал, знайдений на поселенні, можна поділити на чотири категорії: кераміка — 114 екз., металеві вироби — 72 екз., кістяні вироби — 1 екз., вироби із каменю — 26 екз. Також, крім того, було знайдено кілька цікавих кісток тварин.

Керамічний матеріал поділяється на ліпну і імпортовану кераміку. Ліпна місцева кераміка нараховує 74 екз. і представлена всіма видами посуду, характерними для раннього залізного віку

Рис. 1. Монета знайдена на поселенні

Рис. 2. Зразки кераміки знайдені на поселенні: 1—10 — фрагменти посуду; 11 — шліфовані пластинки з стінок посуду; 12—14 — вироби з глини незрозумілого призначення

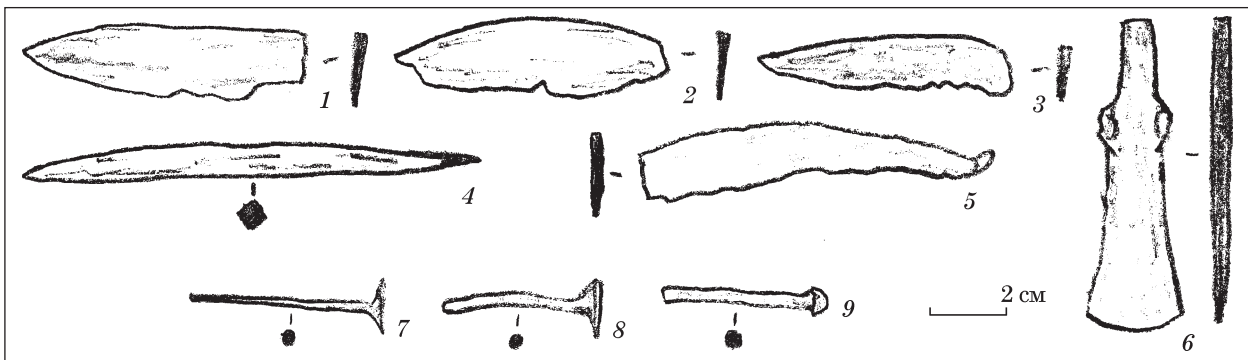

Рис. 3. Вироби з металу: 1—3 — ножі; 4 — шило (проколка); 5 — серп; 6 — тесловидне знаряддя; 7—9 — шпильки

нашого регіону. Це великі корчаги з вирізьбленим геометричним орнаментом по тулубу (рис. 2, 1), горщики з наліпним валиком по вінчику і тулубу, з проколами (рис. 2, 2—5), великі миски — кратери з наліпним валиком під вінчиком (рис. 2, 6), кубки з геометричним орнаментом по тулубу, іноді затертим білою пастою, чорно лощені миски з внутрішніми напівпроколами, які на зовнішній стороні утворюють бутрики (рис. 2, 7), миски з подвійними подовжніми наліпами (рис. 2, 8). Знайдено цікавий фрагмент сіроглиняної миски з вертикальним наліпом і геометричним орнаментом у вигляді заштрихованих трикутників по вінчику (рис. 2, 9), різні типи черпаків, та зразки іншого посуду (рис. 2, 10). Цікаво, що майже всі аналоги фрагментів знайденого посуду прослідковуються на Мотронинському городищі [Бессонова, Скорый, 2001, с. 185—205].

Імпортна кераміка (14 екз.) представлена в основному фрагментами червоноглиняних ам-

фор, а також уламком сіроглиняного світильника з залишками обламаного носика. Крім того до керамічного матеріалу слід віднести округлі, шліфовані пластинки із стінок посуду, яких знайдено 11 екз. (рис. 2, 11). Пряслиця, які разом з уламками становлять 9 екз., а також інші вироби із глини, які мають незрозуміле призначення (рис. 2, 12—14).

Металеві вироби поділяються на три групи: вироби з чорного металу — 26 екз., з бронзи — 28 екз., з свинцю — 18 екз. Вироби з чорного металу представлені уламками ножів 9 екз. (рис. 3, 1—3), шилами і проколками круглої і квадратної форми в розрізі 8 екз. (рис. 3, 4), лучковидним серпом (рис. 3, 5), невеликого розміру 11,4 см теслом (рис. 3, 6), уламками цвяхоподібних шпильок 6 екз. (рис. 3, 7—9) і одною цілою шпилькою з округлим загнутим вушком.

Бронзові вироби представлені в основному наконечниками стріл, як дволопасного і три-

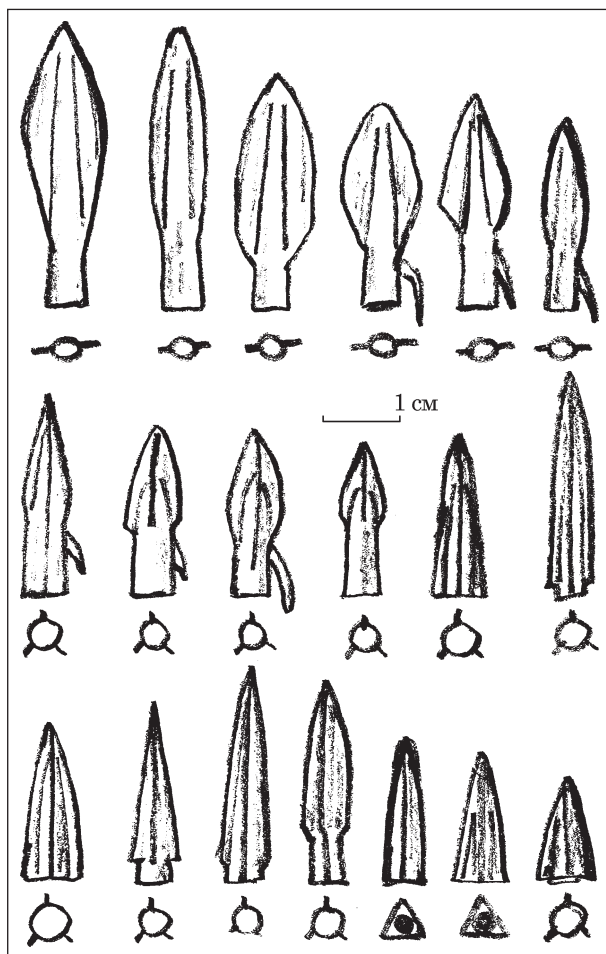

Рис. 4. Наконечники стріл знайдені на поселенні

лопасного з шипами раннього типу, так і пізніми тригранними класичними наконечниками V—IV ст. до н. е. — 19 екз. (рис. 4), прикрасами: цвяхоподібною шпилькою (рис. 5, 1), шпилькою без головки (рис. 5, 2), змійкоподібним браслетом (рис. 5, 3), сережкою-кліпсою (рис. 5, 4), уламком дзеркала (рис. 5, 5), невеликою платівкою від обладунку (рис. 5, 6) і оплавленим фрагментом бронзового шлаку. Також знайдено не часту річ на поселеннях нашого регіону: уламок бокової стінки з провусиною, великого бронзового казана — 9,5 × 9,3 см (рис. 6).

Вироби із свинцю презентують 10 екз. біконічних і конічних пряслеців невеликого розміру, і 8 екз. предметів, які ми умовно віднесли до підвісок або амулетів, хоча можливо вони могли мати і інше призначення.

Кістяні вироби представлені знахідкою шліфованої прямокутної пластини з отвором в середині, і орнаментом у вигляді крапок навколо отвору, розмір виробу 5,5 × 4,3 см. До цієї категорії можна також віднести і знахідки кісток тварин 3 екз. Із них — уламки рогу оленя (рис. 7, 1) та рогу копитної тварини (рис. 7, 2). Також знайдено частину челюсті (собаки, вовка?). Проте, якій точно тварині вона належала можуть сказати лише фахівці.

Матеріал із каменю поділяється на п'ять груп: розтиральники — 12 екз., (рис. 8, 1, 2), то-

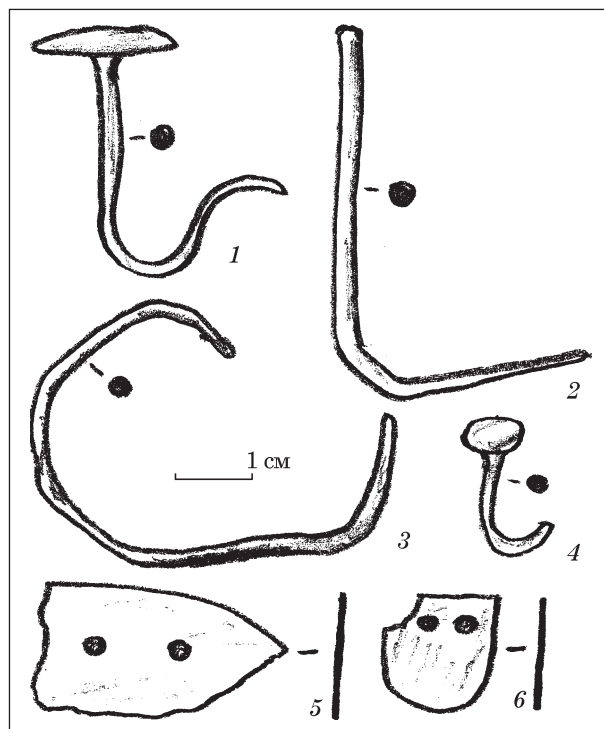

Рис. 5. Вироби з бронзи знайдені на поселенні

Рис. 6. Ручка бронзового казана знайдена на поселенні

Рис. 7. Кістки тварин, знайдені на поселенні

Рис. 8. Вироби з каменю знайдені на поселенні: 1, 2 — розтиральники; 3—5 — точильні камінці; 6 — грузило; 7 — уламок шліфованої сокири

чильні камінці — 11 екз. (рис. 8, 3—5), грузило круглої форми (рис. 8, 6); уламок шліфованого гранітного молотка (сокири) (рис. 8, 7), пращовий камінь діаметром 2,5 см. та крем'яний скребок невеликого розміру.

Весь підйомний матеріал, за виключенням ольвійської монети і уламку казана, є характерним для поселень басейну р. Тясмин раннього залізного віку. Але площа пам'ятки і кількість залишків споруд відносить його до категорії одного із центральних поселень округи Мотронинського городища. Воно, разом із групою пам'яток в околицях Жаботина [Ляшко, 1992, с. 51—53], становить єдиний, так би мовити «пояс» поселень, який оточував городище в скифську епоху і підтверджує теорію дослідників Мотронинського городища про те, що основна маса будівничих цієї пам'ятки жила за його зовнішніми валами в радіусі 5—10 км [Бессонова, Скорый, 2001, с. 126]. Лише ґрунтовні стаціонарні дослідження нововиявленої пам'ятки зможуть або підтвердити, або заперечити цю теорію.

Бессонова С.С., Скорый С.А. Мотронинское городище скифской эпохи. — Киев; Краков, 2001. — 157 с.

Карышковский П.О. Монеты Ольвии. — К., 1988. — 166 с.

Ляшко Ю.Ю. Новые поселения скифского времени в районе Жаботина // Киммерийцы и скифы. — Мелитополь, 1992. — С. 112.

Ляшко Ю.Ю. Унікальна знахідка // Матеріали VI районної наук.-практич. конф. «Кам'янка в контексті історії України». — Кам'янка, 2009. — С. 75 (Джерело. — № 6).

Шостопал А.В.. Скарби Черкащини. — Черкаси, 2007. — 118 с.

Ю.Ю. Ляшко

НОВОЕ БОЛЬШОЕ ПОСЕЛЕНИЕ СКИФСКОГО ВРЕМЕНИ В ОКРЕСНОСТЯХ МОТРОНИНСКОГО ГОРОДИЩА

В 2004 году в окрестностях известного памятника раннего железного века — Мотронинского городища было обнаружено одно из самых больших за площадью поселений (около 100 га), которое относится к скифскому времени.

На поселении собран подъемный материал в виде керамики, металлических изделий и предметов из камня и кости. Его анализ показал, что данное поселение занимало довольно значительную роль среди группы поселений, которые окружали городище в скифскую эпоху, что, в свою очередь, подтверждает теорию исследователей Мотронинского городища относительно поселений-сателитов вокруг этого памятника.

Ключевые слова: скифское время, бассейн р. Тясмин, поселение.

Yu. Yu. Lyashko

NEW LARGE SETTLEMENT NEAR MOTRONINS HILLFORT OF SCYTHIAN PERIOD

In 2004, one of the largest Scythian settlements of the area about 100 hectares was found in the vicinity near famous monument of Early Iron Age — Motronins hillfort.

On the settlement assembled lifting material in the form of ceramics, metal products and objects of stone and bone. His analysis showed that the settlement took a considerable role among group settlements that surrounded the fort in the Scythian Epoch, which, in turn, supports the theory researchers Motronins hillfort regarding settlements — the satellites around this monument.

Keywords: Scythian time, Tyasmin-river basin, settlement.

Одержано 12.02.2017